



Педагогическо списание на
Великотърновския университет
„Св. св. Кирил и Методий“

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
АНАЛИЗИ**

Брой 2, 2019

ГОДИШНИНИ

ANNIVERSARIES

100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФ. Д.П.Н. ЕЛКА ПЕТРОВА-КЪТОВА 100 YEARS FROM THE BIRTH OF PROF. D.P.N. ELKA PETROVA-KATOVA

ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО ЗА ПРОСПЕРИТЕТА НА БЪЛГАРСКОТО ПРЕДУЧИЛИЩНО ВЪЗПИТАНИЕ

**Веселина Василева Петрова
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“**

LIFE AND CREATIVITY FOR THE PROSPERITY OF THE BULGARIAN PRE-SCHOOL EDUCATION

Veselina Vasileva Petrova
St. Cyril and Methodius University of Veliko Tarnovo

***Abstract:** The author dedicates the article to the 100th anniversary of the birth of Prof. D.Sc. Elka Petrova-Katova – a Bulgarian and world scientist in the field of pre-school education. The presentation includes: highlights from the biography of Prof. D.Sc. Elka Petrova-Katova; leading areas in her academic and community life; a brief chronological overview of her work; memories of her wisdom and creative longevity.*

***Key words:** pre-school education, 100th anniversary of the birth, Prof. D.Sc. Elka Petrova-Katova.*

ВЪВЕДЕНИЕ

На 13.12.2019 г. с кръгла маса на тема: „100 години от рождението на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова“ предучилищните педагози ще изразят своето уважение към светлата ѝ памет. В най-новата история на предучилищното възпитание нейното име е вписано с високи научни заслуги на авторитетен, световно известен български учен. Значим е приносът ѝ за научното укрепване на новоназначения преподавателски състав на катедра „Предучилищна педагогика“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ през периода 1991–1995 г., когато проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова прие поканата на Декана на Педагогическия факултет за четене на основния курс по Предучилищна педагогика. Дойде при нас с богатството на познанията си и огромната научна продукция, която и в наши дни е ежедневен

неизчерпаем източник за пораждање и поддржане на любознателноста към теорията и практиката на предучилищното възпитание. Със своя достоен живот и богато творчество тя запази в академичната общност своето място на изключително ерудиран, неуморен и трудолюбив научен работник, уважаван колега на студенти, специализанти, преподаватели, учители, ценен и верен приятел, умело отстояващ своите идеи за „... вечното и непреходното в предучилищното възпитание“. Написаното в нейните трудове се отличава с актуалност и значимост, продължава да мотивира работещите в областта на предучилищното възпитание непрекъснато да работят за повишаване на своята професионална квалификация, за откриване, изучаване и оползотворяване на индивидуалния потенциал за цялостно развитие на детето до постъпването му в училище.

МЕТОДОЛОГИЯ

Вековният юбилей основателно води към размисли, спорове, дискусии, но за компетентното участие в тях е необходима задълбочена аргументация. Затова със статията се цели представяне на гледна точка за живота и творчеството на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова, световно известен учен и дългогодишен преподавател по Предучилищна педагогика. Статията е основана на вече изминаващите 46 години от моя живот, през които имах възможност за непосредствено опознаване на знанията, опита, хуманното отношение на проф. д.п.н. Елка Петрова към всички и за всичко. Към тях допълвам и важни сведения от трудовете на българските изследователи Маргарита Колева, Пенчо Колев, Снежана Вълчева, Ганка Йорданова Николова и други, въз основа на които правя опит за популяризиране на познания за научната висота и уникалната човечност на уважавана и обичана преподавателка, на учения, умело представящ постиженията по предучилищна педагогика на Република България по света (Вълчева 2006; Колева 2013; Николова 2013).

В новата и най-новата история на предучилищното образование и сега актуално звучи нейната често споделяна мисъл: „... изследвах много системи за предучилищно възпитание, но по-добро от българското предучилищно възпитание за нашите деца не успях да открия никъде по света, макар и да положих много усилия“. В богатото ѝ педагогическо творчество е задълбочено обосновано на единството между теорията и практиката за възпитателна работа в детската градина, непрекъснато обновявана и обогатявана в съответствие: „... с особеностите на нашия български бит и език, и природни условия“ (Петрова 1960). В съвременния процес на изграждане на единно европейско образователно пространство непрекъснато се увеличава необходимостта от изучаване и осмисляне на завещаните ни прогресивни възпитателни традиции, за да се съхрани и доразвие професионалният потенциал на детските учители и учени за по-пълно оползотворяване на възрастовия ресурс за цялостно развитие на индивидуалността в детството.

Съсредоточаването върху пълноценния живот и богатото творчество на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова е ограничено в следните основни задачи: 1) представяне на основни моменти от нейната биография; 2) разкриване на водещите направления в академичната и обществена ѝ дейност; 3) провокиране на любознателността на читателите към проблемите на предучилищната теория и практика чрез кратък хронологичен обзор на част от самостоятелните ѝ трудове и публикации, разработени под нейното научно ръководство; 4) популяризиране на опита на катедра „Предучилищна педагогика“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ за установяване и укрепване приемствеността между поколенията предучилищни педагози – студенти, учени, изследователи, учители, докторанти, специализанти, общественици и др.

При разработване на статията е приложена комплексна методика, състояща се от: проучване на биографични източници; събиране и анализиране на спомени от учени и сътрудници на проф. д.п.н. Елка Петрова; изучаване на библиографски справки; проучване на научни трудове от и за проф. д.п.н. Елка Петрова.

РЕЗУЛТАТИ

1. Основни моменти от биографията на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова

Родена е на 27.10.1919 г. в село Обручище, тогава е в Харманлийска околия. Тя е най-малкото, шестото дете на многодетното семейство. В него синовете са двама, а дъщерите – четири. Детството ѝ преминава в родното село, където започва своето образование. През 1933 г. семейството се премества в град София. След като завършва гимназия, Елка Петрова учи във Философско-

историческия факултет на СДУ (Софийски държавен университет) „Климент Охридски“. Дипломира се със специалностите Философия и Педагогика, както и с втора специалност Руска филология. Сред своите колеги състуденти се е отличавала с изявени научни интереси и езикова подготовка по български, руски и френски. Създава образцово творческо семейство с Иван Павлов – педагог, дългогодишен директор на 18-та гимназия в град София, професор в Научно-изследователски институт по образованието (НИИО) „Тодор Самодумов“. Заедно отглеждат и възпитават своята дъщеря Валентина Иванова Павлова-Йовчева, реализирала се като авторитетен музикален педагог. С много обич се грижи за своя внук – Николай Евгениев Йовчев. Почива на 21.12.2012 г. в град София.

2. Водещи направления в академичната и обществена дейност на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова

Подготовката и провеждането на научно-практически конференции по проблемите на предучилищното възпитание е една от винаги актуалните задачи за българския учен Елка Петрова, чиято научна кариера започва в Централния институт за усъвършенстване на учители и ръководни кадри (ЦИУУРК), а по-късно продължава в СУ „Климент Охридски“. Едва ли има по-голям град в нашата страна, където да не е провеждана конференция под нейното научно ръководство в периода 1950–1992 г. Предизвикателство за младите учени е да съберат и анализират все още наличната информация, за да очертаят реалната траектория на утвърждаването и развитието на теорията и практиката по предучилищно възпитание. Подготовката и провеждането на научно-практически конференции води началото си от 1950 г., когато Министерството на народната просвета учредява на Висшия методически кабинет и възлага неговото научно ръководство на перспективния учен Елка Петрова. В продължение на близо шест десетилетия учители и учени се сплотяват за обсъждане на актуални проблеми и сътворяване на теорията и практиката за обществено предучилищно възпитание на българското дете. Под научното ръководство на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ проведе две конференции: 1) „Развиващи функции на учебния процес в детската градина“ (31.05. – 01.06.1990 г.) и 2) „Педагогически условия за детско творчество“ (4.12.1992 г.).

Издигането на теоретичната подготовка на учителите и установяването на реална връзка между теорията и практиката е друга водеща задача в нейната академична и обществена дейност. От 1953 г. Министерството на народната просвета започва издаването на свой печатен орган – списание „*Предучилищно възпитание*“ с главен редактор – учения Елка Петрова. Тази своя мисия те изпълнява всеотдайно и неуморно до 1997 г., като успява да издигне авторитета на списанието не само на национално, а и на световно равнище. Във всяка детска градина на нашата страна има библиотека, в която един от основните източници за професионална теоретико-приложна информация е списание „Предучилищно възпитание“.

Ученият Елка Петрова-Кътова през 70-те години на ХХ в. се премества от ЦИУУРК в СУ „Климент Охридски“. Разработва и *чете висш курс по предучилищна педагогика*. С тази своя дейност работи за утвърждаването на науката Предучилищна педагогика в цялостната система на педагогическите науки. Успява аргументирано да обоснове пред академичната общност на университета необходимостта от учредяване на катедра по Предучилищна педагогика. През 1974 г. структурата на Философския факултет при СУ „Климент Охридски“ е разширена с още една катедра, чийто *първ ръководител* е ученият Елка Петрова-Кътова. Тази своя роля тя изпълнява до 1989 г.

Значително се увеличават отговорностите на учения Елка Петрова-Кътова през 70-години на ХХ век, когато Българската академия на науките (БАН) и СУ „Климент Охридски“ създават Единен център. В неговото ръководство е включена проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова. *Участието в ръководството на този център* е не само висока персонална оценка, а и доказателство за завоюван авторитет на българската теория и практика по предучилищно възпитание. Фактът, че учен в областта на предучилищната педагогика е приет в ръководството на най-високата академична общност на нашата страна е оценка за реалните постижения в българската и в световната наука на теорията и практиката за възпитание на детето, а и на подготовката на детски учители.

Постигнатото сътрудничество между Българската академия на науките и СУ „Климент Охридски“ е едно от важните условия за завишаване интереса на кандидат-студентите към специалността Педагогика със специализация Предучилищна педагогика. През петнадесетте години от академичния

живот на катедрата по Предучилищна педагогика, ръководена от проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова, своята специализирана подготовка получават както бъдещите български учени, така и много чуждестранни студенти, аспиранти, предпочели да бъдат обучавани в нашата страна. Възпитаниците на катедрата по Предучилищна педагогика на СУ „Климент Охридски“ образуват *основната част от преподавателския състав на педагогическите факултети*, чието разкриване във висшите училища на България започва през 80-години на ХХ век. Проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова много често консултира и ръководи аспиранти и специализанти не само от СУ „Климент Охридски“, а и от други висши училища в нашата страна и от чужбина. Осъществява огромна научна работа, която е реално измерима: ръководи над петдесет аспиранти (докторанти), рецензира над шестдесет дисертации, монографии и други научни разработки. Канена е да чете лекции по Предучилищна педагогика и висши лекционни курсове в ЮЗУ „Неофит Рилски“, в ПУ „Паисий Хилендарски“, във ВТУ „Кирил и Методий“, в ШУ „Епископ Константин Преславски“, в БУ „Проф. д-р Асен Златаров“, както и в институтите за подготовка на детски учители.

В позицията на ръководител на катедрата по Предучилищна педагогика приема отговорната задача за *създаване на поредната нова програма за възпитателна работа в детската градина*. Обединява в творчески колектив 37 предучилищни педагози (учени, педагогически ръководители и авторитетни детски учители), заедно започват разработването и експериментирането на обновено съдържание за предучилищно възпитание в три възрастови групи. През 1983 г. новата програмно-методическа документация е издадена и разпространена в детските градини за масово приложение.

Ръководена от убеждението, че на България са необходими висококвалифицирани педагози, проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова *подкрепя идеята за разкриване на факултета по Начална и предучилищна педагогика (ФНПП) в структурата на СУ „Климент Охридски“* през 1983 г. Под нейното научно ръководство катедрата по Предучилищна педагогика в структурата на ФНПП се утвърди като обединител на новоназначените преподаватели за обсъждане на основни въпроси от педагогиката на висшето образование. Поставено бе началото на отговорна работа за разработване на *единни учебни планове за двете основни за педагогически специалности – Предучилищна педагогика и Начална училищна педагогика*, в новооткритите педагогически факултети. Научното ръководство на създаването на новата учебно-методическа документация бе възложено на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова, ръководител на катедрата по Предучилищна педагогика, и проф. д.п.н. Александър Маджаров, ръководител на катедрата по Начална училищна педагогика. С цената на много усилия двамата ръководители на водещите катедри успяха да уточнят допустим максимум от до 10% различия между учебните планове за всяка от двете специалности в новоразкритите педагогически факултети. Практическата реализация на това много съществено изискване бе осъществена в поредица от работни срещи с деканите, на които ръководителите на двете катедри оказваха методическа помощ.

Като оцени с гордост подема за разкриване на педагогически факултети във висшите училища, проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова обоснова необходимостта от координиране на учебно-преподавателската и научна дейност в новите структури. По нейна инициатива през 1986 г. бе учредена първата за България *Национална секция по Предучилищна педагогика*. Чрез специализирани дейности и научни форуми тази организационна структура допринесе за повишаване качеството на преподаването и научните изследвания на новоназначения кадрови състав на катедрите по Предучилищна педагогика и другите катедри, ангажирали се с подготовката на студентите по специалността Предучилищна педагогика.

В качеството си на *дългогодишен член на Специализирания научен съвет по Педагогика и Психология при Висша атестационна комисия (СНС III при ВАК)* проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова проявяваше не само загриженост, а и висока възискателност към обучението и към експерименталната работа на зачислените докторанти в различните форми на подготовка (редовна, задочна, самостоятелна). От позицията на член на ръководството на *СНС III при ВАК*, а и на член на *ВАК към Министерски съвет* (в продължение на 14 години), своевременно разясняваше често извършваните тогава изменения в изискванията за научната и методическа подготовка на преподавателския състав.

Професор д.п.н. Елка Петрова-Кътова е първата жена в България защитила дисертационен труд, посветен на *Играта и нравственото формиране на децата от предучилищна възраст*, въз основа на който ѝ бе присъдена научната степен *доктор на педагогическите науки* (Петрова 1975). Единадесет години по-късно получи специалната награда на СУ „Климент Охридски“ и Българската

академия на науките (БАН) за своя монографичен труд *Интегративни функции на играта в педагогическия процес* (Петрова 1986).

В израз на признателност проф. д.п.н. Елка Петрова е удостоявана с много високи държавни и ведомствени отличия, сред които са:

- Орден „Кирил и Методий“ I степен, през 1977 г.;
- Орден „Георги Димитров“, през 1982 г.;
- Звание „Заслужил учител“, през 1983 г. и др.

Като оцени по достойнство приносите на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова, Югозападният университет „Неофит Рилски“ в град Благоевград ѝ присъди най-високата научна степен *Doctor honoris causa* или на български език – *Доктор по заслуги*. Световната организация по предучилищно образование/Organization Mondial Education Pre-school я прие за свой почетен член.

3. Кратък хронологичен обзор на творчеството на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова

Творчеството на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова е в обем от над 350 публикации – монографии, студии, статии, учебници и др. Публикувала е свои трудове не само в нашата страна, а и във Франция, Испания, Канада, Дания, Ирак, Йемен, Гърция, а може би и в други страни.

Чрез хронологичен подход към богатото творчество на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова правя опит за очертаване на нейните безспорни научни приноси към теорията и практиката на българското предучилищно възпитание. Библиографската справка отвежда към 50-те години на XX век, когато преподавателката Елка Петрова в Централния институт за усъвършенстване на учители и ръководни кадри (ЦИУУ РК) се обединява със свои колеги и създава два творчески колектива за разработване на учебници, предназначени за подготовката и професионалната квалификация на курсистите по предучилищна педагогика и реализираните се вече детски учители в нашата страна. В резултат на ползотворното творческо сътрудничество през 1953 г. издателство „Народна просвета“ публикува два учебника. Единият е *Методика за запознаване на детето с природата* (Петрова и др. 1953а), а другият – *Методика на обучението по роден език в детската градина* (Петрова и др. 1953б). Интересът към двата учебника е неописуем, тъй като курсистите, учителите, директорите на детските градини, педагогическите ръководители оценяват актуалността на двата учебника и обогатяват служебните и личните си библиотеки с нова за това време специализирана литература.

Осигуряването на психолого-педагогическа и методическа литература поражда потребността от обновяване на работата с нея. Вниманието се съсредоточава върху неоползотворените ресурси на *методическите кабинети*. Главният редактор на списание „*Предучилищно възпитание*“ поставя пред своите читатели съществени въпроси за: необходимостта от непрекъснатата квалификация на детските учители на работното им място; спецификата и функциите на методическия кабинет в детската градина; формите на неговата работа; възможностите за подобряване на дотогава създадените практики (Петрова 1955).

През 50-те години на XX век резултатите от общественото възпитание придобиват популярност. Същевременно се проявява потребността от специализирана подготовка на учителите за работа с децата до постъпването им в училище. Осигуряването на условия за пълноценно развитие на детето налага разработване на приложима в практиката теория за възпитателно-образователна работа в организирания педагогически процес. Като се основава на постиженията в световната практика по предучилищно възпитание и преди всичко на своите научни изследвания, ученият Елка Петрова основава спецификата на формирането на детските представи. Съсредоточава се върху задълбочена преценка на възможностите на децата от предучилищна възраст за усвояване на практически опит и формиране на достъпни представи. Разработва и популяризира методика за обогатяване на познавателния опит с необходими знания и умения за практическото им приложение в ежедневието. Поставя акцент върху резултатите от целенасочената и системна възпитателно-образователна работа за *формиране на общи понятия* и обосновава нейното значение за умственото развитие на детето (Петрова 1956).

В своето творчество целенасоченият изследовател Елка Петрова разработва основни проблеми за *възпитателното значение на труда на възрастните в семейството* и значението на наличния практически опит за успешно включване на детето в организирания живот на детската градина. Въз основа на научните сведения за впечатлителността и възрастовата склонност към подражаване

на положителния пример обосновава наличието на реални предпоставки за своевременно формиране на сръчности в занимателните дейности. Отчита наличието на придобитите в семейното възпитание представи за труда на възрастните и разработва *методика за формиране на трудови умения и навици във връзка с бита в детската градина* (Петрова 1957а).

Богатството и разнообразието на възпитателната работа в детската градина очертават необходимостта не само от усъвършенстване на нейното планиране, а и извеждат на преден план важността на популяризирането сред учителството на значимите общи педагогически проблеми. Затова ученият Елка Петрова публикува във вестник „Учителско дело“ статия за *планиране на учебно-възпитателната работа в детската градина* (Петрова 1957б, 16). Убедително характеризира планирането като основна педагогическа функция, гарантираща целенасочеността и системността във възпитателната работа. Осмислянето на тази функция и придобиването на професионални умения за нейното приложение в практиката е наложително във връзка с изучаването и внедряването на *Програми за работа в детската градина за четирите възрастови групи*, съобразени с особеностите на нашия български бит и култура и природни условия (Петрова и др. 1960/61).

Резултатите от внедряването на тогава новото образователно съдържание са изучавани много внимателно от българските учени, своевременно са подлагани на обсъждане дискуссионни проблеми, правени са наложителни корекции. Доказаната способност за обучаемост на децата до постъпването им в училище е създала широки възможности за актуализиране на проблема за опазване своеобразието на възпитателната работа в организирания педагогически процес. Българските изследователи Елка Петрова, Снежина Македонска, Димка Стоицева разработват и популяризират *методика за активизиране на децата от детската градина при обучението* (Петрова и др. 1964).

Все по-задълбоченото изучаване на детето от предучилищна възраст в условията на организирания възпитателен процес и в частност в обучението е основание на учените за поставяне на акцент върху игровата дейност, нейните разновидности и тяхното значение за направляване на личностното формиране. Сред разнообразието от видове игри изследователят Елка Петрова избира най-предпочитаният от децата, в който те претворяват опознатото от живота с възрастните. В своята монография по *проблемите на сюжетната игра в детската градина* предлага научно обосновани и съществени за теорията и практиката иновационни решения (Петрова 1964). Въз основа на продължителна изследователска работа ученият Елка Петрова разработва тезата за *единство на основните дейности при възпитанието на децата в предучилищна възраст* (Петрова 1967).

Търсенето на най-съществената посока за личностното изграждане на детето в предучилищна възраст мотивира Елка Петрова и Димка Стоицева за изследване процеса на *формиране на нравствено поведение чрез основните дейности* (Петрова, Стоицева 1967). Друго съществено и важно условие за нравственото и цялостното развитие на детето Елка Петрова разкрива и обосновава в тезата за *отношението между естетичното и етичното при игрите-драматизации на децата от предучилищна възраст* (Петрова 1969). Специфичната организация на живота в детската градина е източник за по-обстойно изследване на *формирането на нравствено поведение в колективните дейности на децата* (Петрова 1970).

Необходимостта от осъвременяване на подготовката и повишаване квалификацията на детските учители мотивира Елка Петрова и Маргарита Чернева за разработване на учебник по *предучилищна педагогика* (Петрова, Чернева 1970). Три години по-късно двете авторки обогатяват неговото съдържание и го адресират към институтите за подготовка на детски учители (Петрова, Чернева 1973).

Въз основа на резултатите от дългогодишна изследователска работа Елка Петрова защитава научното звание „доктор на педагогическите науки“ с разработения труд на тема: *„Играта и нравственото формиране на децата от предучилищна възраст“* (Петрова 1975).

През 70-те години на ХХ век е разработена и е поставено началото на внедряването в педагогическата практика на следващата нова програма за *възпитателната работа в детската градина*. Елка Петрова, Стефка Алексиева, Филамила Петрова обосновават значението на педагогическите грижи за своевременно речево развитие на децата и публикуват ценно за детските учители методическо помагало по проблемите на *овладяването на родния език в детската градина* (Петрова и др. 1976а). В същата г. Елка Петрова, Елена Русинова, Надежда Витанова, Марика Чанджи, Снежина Каранешева разработват още едно методическо помагало за детските учители по основни проблеми на *игровата дейност в детската градина* (Петрова и др. 1976б).

Световните постижения в областта на предучилищното възпитание и в развитието на българската теория и практика мотивират българските учени за популяризиране на иновациите сред курсистите, студентите, детските учители и педагогическите ръководители в нови учебници и учебни помагала. Чрез тях се завишава интересът към науката за отглеждането, възпитанието и развитието на детето не само сред детските учители, а и сред водещи учени и общественици. В две последователни години излизат няколко учебника по *предучилищна педагогика* (Петрова и др. 1976в; Петрова 1977а; Петрова 1977б и др.).

Общественото развитие предявява все по-високи изисквания към резултатите от възпитателната работа на детската градина. Предучилищната подготовка на детето за училище се превръща във фокус, обединяващ усилията на учените за реалистично оценяване на възрастовите възможности при решаване на възпитателно-образователните задачи. В публикуваната проблематика на подготовката на децата за училище проф. д.п.н. Елка Петрова извежда много съществен акцент - *социално-нравствената им подготовка*. Аргументирано доказва, че чрез активно участие в игровата дейност децата не само обогатяват своя нравствен опит, а и усвояват основополагащи практически умения за обществен начин на живот по правила (Петрова 1978а).

Отношението към труда на възрастните, детското желание за пресъздаване на роли от трудовия процес, полагането на основите на инициативност и самостоятелност в личностното формиране и много други въпроси актуализираха основни проблеми от теорията и практиката на предучилищното възпитание и в частност на *трудовето възпитание в предучилищна възраст*. Проф. д.п.н. Елка Петрова участва в актуализираната проблематика и изведе основни дискуссионни проблеми на трудовето възпитание в предучилищна възраст (Петрова 1978б).

През 80-те години на XX век настъпиха съществени изменения в общественото развитие, които поставиха значително по-високи изисквания към теорията и практиката на предучилищното възпитание. Положено бе началото на обновяване на образователното съдържание за работа с детето от предучилищна възраст. Снизена бе възрастовата граница за постъпване на детето в първи клас. С приемането на 6–7-годишните деца в първи клас се промени подходът за изграждане на възрастовите групи. Започна приемането в първа група, вариант А на навършилите две години и шест месеца. Оказа се, че е необходимо цялостно реструктуриране и осъвременяване на образователното съдържание по възрастови групи. Със заповед на министъра на народната просвета бе сформиран творчески колектив от тридесет и седем членове за разработване на *програма за възпитателната работа в детската градина* под научното ръководство на проф. д.п.н. Елка Петрова.

В списание „Предучилищно възпитание“ проф. д.п.н. Елка Петрова публикува статия за *теоретичните основи на Новата програма за възпитателна работа в детската градина*. В нея обстойно представи възможностите за приложение на комплексния, интеграционния и спираловидния подход при внедряването на обновеното съдържание за възпитателно-образователна работа в трите възрастови групи (Петрова 1983).

След едногодишно експериментиране на обновеното образователно съдържание и доказване на неговата ефективност програмата за възпитателна работа в детската градина бе внедрена в масовата практика (Петрова и др. 1984а). Учителите от трите възрастови групи получиха и методически ръководства, озаглавени „*Книга за учителя на...*“ (Петрова 1984 и др. б; Петрова 1984 и др. в; Петрова 1984 и др. г).

Като анализира резултатите от внедряването на новото образователно съдържание във възпитателно-образователния процес, проф. д.п.н. Елка Петрова в качеството си на авторитетен световно известен учен и главен редактор на списание „Предучилищно възпитание“, предложи на читателите много съществени за теорията и практиката проблеми, а именно: *играта в педагогическия процес* (Петрова 1984 а); *самостоятелност и творчество на детето в дейността по избор* (Петрова 1984 б); *комплексният подход – условие за цялостно формиране на детската личност* (Петрова 1984 в) и други.

През 1986 г. проф. д.п.н. Елка Петрова публикува своята нова монография, в която аргументирано обоснова *интегративните функции на играта в педагогическия процес* (Петрова 1986). Убедително доказва, че за да осигурят условия за цялостното развитие на детето в предучилищна възраст, учителите трябва да удовлетворяват неговите потребности от претворяване на личния опит в игровата дейност.

В качеството си на хоноруван преподавател в катедра „Предучилищна педагогика“ на Педагогически факултет при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ проф. д.п.н. Елка Петрова разработи и публикува учебник за висшите педагогически училища (Петрова 1995). В продължение на шест години работи за сплотяване на творчески колектив от деветима членове, преподаватели във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, СУ „Св. Климент Охридски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“. В качеството си на отговорен редактор активно съдейства за издаване на учебник по предучилищна педагогика за висшите педагогически училища с обновено съдържание (Петрова и др. 2001).

4. Житейска мъдрост и творческо дълголетие

В ежедневната работа на катедра „Предучилищна педагогика“ на Педагогически факултет във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова е със свое място на учен с богато научно творчество. В нейните научни трудове се съдържат вечните и непреходните ценности на познанието за българското предучилищното възпитание. Всеобхватността и задълбочеността им са гаранция, че всичко сътворено за теорията и практиката по отглеждането, развитието, възпитанието, обучението, образованието на българчето в предучилищна възраст е съизмеримо с най-високите световни научни постижения.

Към ненаписаното в научните трудове мога да допълня някои ярки спомени, наситени с житейската мъдрост на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова. По време на лекциите със студентите, консултациите с аспирантите, творческите срещи с учителите тя поставяше акцент върху непрекъснато завишаващите се в световен мащаб изисквания към подготовката на всички, които работят в областта на предучилищното възпитание. Обичаше да повтаря, че общественото развитие е с изключително висок темп и считаното за полезно във възпитанието вчера или днес, може да се окаже вредно в бъдеще. Затова стремежът за непрекъснато самоусъвършенстване трябва да е водещ за всеки предучилищен педагог – учен, учител, ръководител, сътрудник, помощник и пр.

През 90-те години на ХХ век в педагогическия речник буквално „нахлуха“ заемки от чужди езици. Като анализираще този процес, проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова представяше търпеливо своята гледна точка. На първо място поставяше безспорния факт, че педагогическият речник е изграден от придобили интернационална популярност термини. Близостта в звученето на названията създава сигурност в професионалното общуване между педагозите. Важно е интернационалната дума да се осмисли, „да се обработи“ в съзнанието на педагозите, за да не се допускат деформации. Правилното дефиниране зависи от самовзискателността на педагозите за задълбочаване на професионалните познания чрез зависимостта между чуждицата и родноезиковото название. Затова съветваше – след като употреби чуждица, авторът да постави наклонена черта и да изпише на български език вложения в нея смисъл.

Съветът за завишаване на личната взискателност към езиковата подготовка (родноезикова и чуждоезикова) на всеки педагог проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова отправяше към младите учени, студентите, учителите. Допълваше, че през целия си живот при вземане на екстремни и трудни решения човек си припомня съветите на своите учители, преди да възпроизведе наученото от родителите си. Най-често „чува“ гласа на детската учителка и този факт я задължава така да усъвършенства устната си реч, че достъпът до правилния съвет да е най-кратък. Овлабяването на безупречна устна реч е необходимо, но не е достатъчно. Детската учителка трябва да знае какво да каже, как да се изкаже, защо точно така трябва да говори и пр. Затова едновременно с грижата за повишаване на родноезиковата си подготовка е длъжна да усвоява чужди езици, за да е в състояние да осмисли по-пълно културните традиции на предучилищното възпитание по света.

Тъй като в специалността Предучилищна педагогика през 90-те години на ХХ в., а и сега, се обучават не само жени, а и мъже, проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова се отнасяше с изключително уважение към техния професионален избор. Даваше много примери за хармония във възпитателното въздействие и взаимодействие, която майките и бащите, учителите и учителите са длъжни да постигат. В ежедневието на семейното възпитание на детето е необходима както майчината нежност, така и бащината строгост. Присъствието на мъжа (учения, педагогическия ръководител, треньора, аниматора, детския учител и пр.) в общественото предучилищно възпитание осигурява това, което детските учителки без мъжка подкрепа не могат да реализират.

Често след лекциите на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова студентите споделяха тревогите си за своята бъдеща професионална реализация. Обучаваните за детски учители разсъждаваха около явното противоречие между разкриването на педагогически факултети във висшите училища на страната и закриването на детски градини, а и на училища. От позицията на добре осведомен предучилищен педагог проф. Петрова окуражаваше основателно загрижените студенти, че работни места за висококвалифицирани детски учители винаги е имало и ще има в България. Съветваше ги пълноценно да оползотворяват времето за обучение във висшето училище, а в израз на своята подкрепа обогати библиотеките на университета и цялата страна с два учебника по Предучилищна педагогика.

ДИСКУСИЯ

Като основен дискуссионен въпрос предлагам тезата на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова, че съвременният учен може да се развива и да бъде полезен с труда си за теорията и практиката на предучилищното възпитание, ако работи непрекъснато не само за задълбочаване на професионалната си методологическа, психолого-педагогическа и методическа компетентност, а е важно и да усъвършенства своята езикова подготовка (родноезикова и чуждоезикова).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Завършвам статията и осъзнавам, че написаното е само малка част от всичко, което бих искала да остане написано за най-новата история на българското образование. Дано изложението изпълни своята мисия за подбуждане любознателността на изследователите към живота и научната работа на проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова, отдадени за просперитета на българското предучилищно възпитание.

ЛИТЕРАТУРА

- Въчева 2006:** *Елка Петрова – теоретик на предучилищното възпитание*. Велико Търново: Фабер. // **Vacheva 2006:** *Elka Petrova – teoretik na preduchilishtnoto vazpitanie*. Veliko Tarnovo: Faber.
- Колева 2013:** Маргарита Колева. Проф. д.п.н. – Една незаличима следа в българското предучилищно образование (1919–2012). – *Педагогика*, 1, 154. // **Koleva 2013:** Margarita Koleva. Prof. d.p.n. – Edna nezalichima sleđa v balgarskoto preduchilishtno obrazovanie (1919–2012). – *Pedagogika*, 1, 154.
- Николова 2013:** Ганка Йорданова Николова. Проф. д.п.н. Елка Петрова-Кътова (27.10.1919 г. – 21.12.2012 г.). – *Иновации и предприемачество*, 1, 39–42. // **Nikolova 2013:** Ganka Yordanova Nikolova. Prof. d.p.n. Elka Petrova-Katova (27.10.1919 g. – 21.12.2012 g.). – *Inovatsii i predpriemachestvo*, 1, 39-42.
- Петрова и др. 1953а:** Елка Петрова, Ал. Деянова, М. Семкова, А. Узунова. *Методика за запознаване на детето с природата*. София: Народна просвета. // **Petrova i dr. 1953a:** Elka Petrova, Al. Deyanova, M. Semkova, A. Uzunova. *Metodika za zapoznavane na deteto s prirodata*. Sofia: Narodna prosveta.
- Петрова и др. 1953б:** Елка Петрова, Маргарита Чернева, М. Стоянова, Снежина Македонска. *Методика на обучението по роден език в детската градина*. София: Народна просвета. // **Petrova i dr. 1953b:** Elka Petrova, Margarita Cherneva, M. Stoyanova, Snezhina Makedonska. *Metodika na obuchenieto po roden ezik v detskata gradina*. Sofia: Narodna prosveta.
- Петрова 1955:** Елка Петрова. Да подобрим работата в методическите кабинети. – *Предучилищно възпитание*, № 4, 1–7. // **Petrova 1955:** Elka Petrova. Da podobrim rabotata v metodicheskite kabineti. – *Preduchilishtno vazpitanie*, № 4, 1–7.
- Петрова 1956:** Елка Петрова. *Формиране на общи понятия у децата от детската градина*. София: Народна просвета. // **Petrova 1956:** Elka Petrova. *Formirane na obshti ponyatia u detsata ot detskata gradina*. Sofia: Narodna prosveta.
- Петрова 1957а:** Елка Петрова. За планиране на учебно-възпитателната работа в детската градина. – *Учителско дело*, 452, 16. // **Petrova 1957a:** Elka Petrova. Za planirane na uchebno-vazpitatelnata rabota v detskata gradina. – *Uchitel'sko delo*, 452, 16.
- Петрова 1957б:** Елка Петрова. *Трудови умения и навици във връзка с бита в детската градина*. София: Народна просвета. // **Petrova 1957b:** Elka Petrova. *Trudovi umenia i navitsi vav vrazka s bita v detskata gradina*. Sofia: Narodna prosveta.
- Петрова и др. 1960/61:** Елка Петрова и др. *Програми за работа в детската градина за четирите възрастни групи, съобразени с особеностите на нашия български бит и култура и природни условия*. София: Народна просвета. // **Petrova i dr. 1960/61:** Elka Petrova i dr. *Programi za rabota v detskata gradina za chetirite vazrastovi grupi, saobrazeni s osobenostite na nashiya balgarski bit i kultura i prirodni uslovia*. Sofia: Narodna prosveta.

Петрова и др. 1964: Елка Петрова, Снежина Македонска, Димка Стоицева. *Активизиране на децата от детската градина при обучението.* София: Народна просвета. // **Petrova i dr. 1964:** Elka Petrova, Snezhina Makedonska, Dimka Stoitseva. *Aktivizirane na detsata ot detskata gradina pri obuchenieto.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова 1964: Елка Петрова. *Проблеми на сюжетната игра в детската градина.* София: Народна просвета. // **Petrova 1964:** Elka Petrova. *Problemi na syuzhetnata igra v detskata gradina.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова 1967: Елка Петрова. *Единство на основните дейности при възпитанието на децата в предучилищна възраст.* София: Народна просвета. // **Petrova 1967:** Elka Petrova. *Edinstvo na osnovnite deynosti pri vazpitanieto na detsata v preduchilishtna vazrast.* Sofiya: Narodna prosveta.

Петрова, Стоицева 1967: Елка Петрова, Димка Стоицева. *Формиране на нравствено поведение чрез основните дейности.* София: Народна просвета. // **Petrova, Stoitseva 1967:** Elka Petrova, Dimka Stoitseva. *Formirane na npravstveno povedenie chrez osnovnite deynosti.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова 1969: Елка Петрова. *Отношение между естетичното и етичното при игрите-драматизации на децата от предучилищна възраст. – Предучилищно възпитание, № 10.* // **Petrova 1969:** Elka Petrova. *Otnoshenie mezhdu estetichnoto i etichnoto pri igrите-dramatizatsii na detsata ot preduchilishtna vazrast. – Preduchilishtno vazpitanie, № 10.*

Петрова 1970: Елка Петрова. *Формиране на нравствено поведение в колективните дейности на децата.* София: Народна просвета. // **Petrova 1970:** Elka Petrova. *Formirane na npravstveno povedenie v kolektivnite deynosti na detsata.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова, Чернева 1970: Елка Петрова, Маргарита Чернева. *Предучилищна педагогика.* София: Народна просвета. // **Petrova, Cherneva 1970:** Elka Petrova, Margarita Cherneva. *Preduchilishtna pedagogika.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова, Чернева 1973: Елка Петрова, Маргарита Чернева. *Предучилищна педагогика.* Учебник за Институтите за подготовка на детски учители. София: Народна просвета. // **Petrova, Cherneva 1973:** Elka Petrova, Margarita Cherneva. *Preduchilishtna pedagogika.* Uchebnik za Institutite za podgotovka na detski uchiteli. Sofia: Narodna prosveta.

Петрова 1975: Елка Петрова. *Играта и нравственото формиране на децата от предучилищна възраст.* София: Народна просвета. // **Petrova 1975:** Elka Petrova. *Igrata i npravstvenoto formirane na detsata ot preduchilishtna vazrast.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова и др. 1976а: Елка Петрова, Стефка Алексиева, Филамила Петрова. *Овластяване на родния език в детската градина.* София: Народна просвета. // **Petrova i dr. 1976a:** Elka Petrova, Stefka Aleksieva, Filamila Petrova. *Ovladyavane na rodniya ezik v detskata gradina.* Sofia: Narodna prosveta.

Петрова и др. 1976б: Елка Петрова, Елена Русинова, Надежда Витанова, Марика Чанджи, Снежина Каранешева. *Игрова дейност в детската градина.* София: Народна просвета. // **Petrova i dr. 1976b:** Elka Petrova, Elena Rusinova, Nadezhda Vitanova, Marika Chandzhi, Snezhina Karanesheva. *Igrova deynost v detskata gradina.* Sofia: Narodna prosveta.